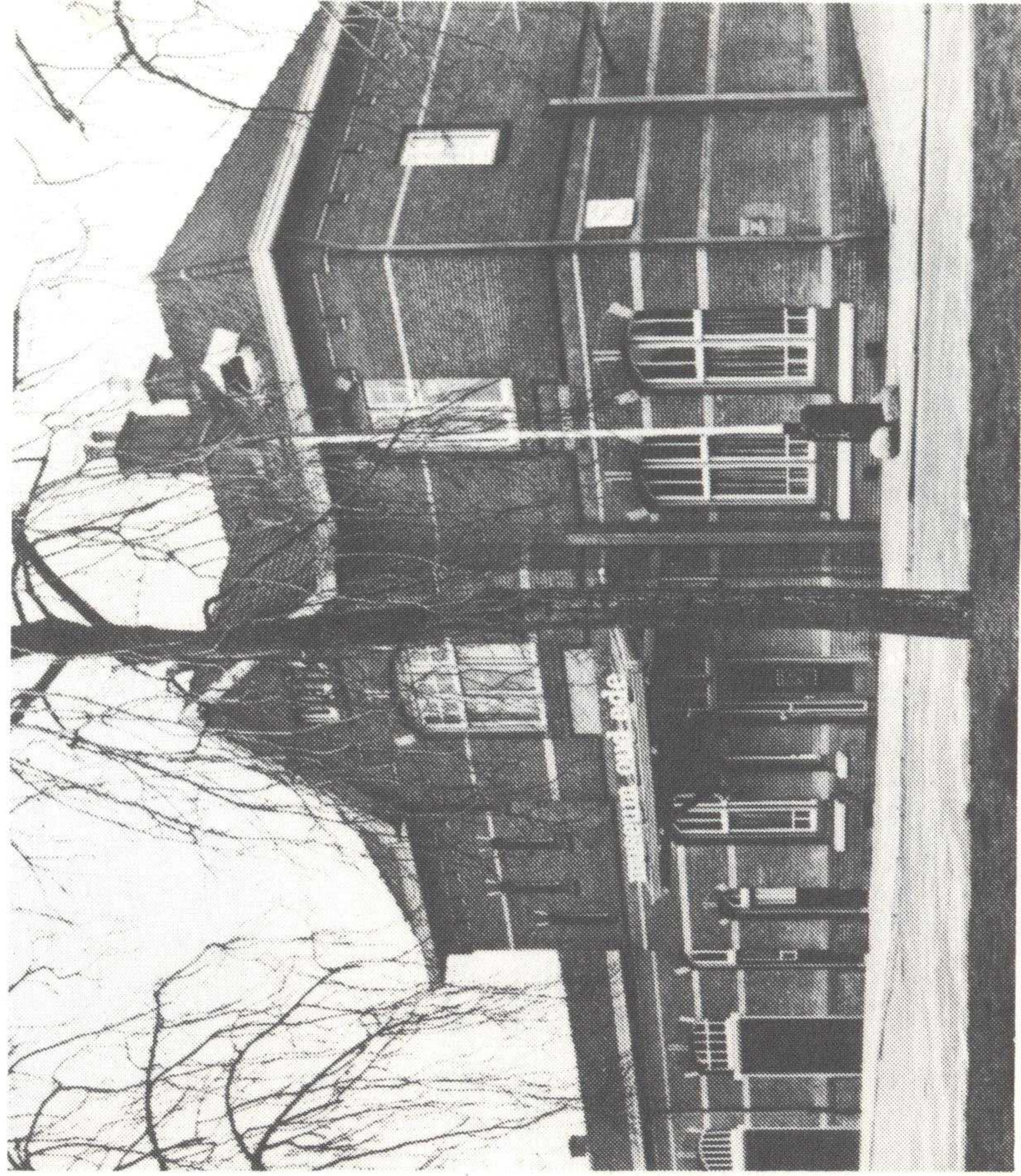

de Zandloper

Periodieke uitgave van de Vereniging Oud-Ede
verschijnt elk kwartaal

17e JAARGANG - Nr. 3 OKTOBER 1989

Museum "OUD-EDE"

m. meeuwissen

Bedrijf: Frankeneng 102
Postadres: Amsterdamseweg 66
6712 GK Ede
08380 - 35050

meeuwissen
voor versheid, kwaliteit en service

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen

gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

**DOE-HET-ZELF
MARKT**

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

* Wij geven U een

deskundig advies

KOLKAKKERWEG 65 - 67

EDE, TEL. 08380 - 11680

de Zandloper

Periodieke uitgave van de Vereniging Oud-Ede
verschijnt elk kwartaal

17e JAARGANG - Nr. 3

OKTOBER 1989

DAGELIJKS BESTUUR VERENIGING

"OUD-EDE"

- voorzitter Drs E. Broekhuis
Magnolialaan 69
6711 WC Ede Gld.
tel: 08380-11916
- secretaris H.A. Blaauw-de Wit
Beatrixlaan 14
6713 PS Ede Gld.
tel: 08380-11584
- penningmr. F. van Beek
Laan 1933 nr. 5
6711 NX Ede Gld.
tel: 08380-11881
- ere-lid G.W. Bos

AFGEVAARDIGDEN van de Vereniging

- Stichting Tegelmuseum Ir J. Ubbels
v. Irhovenlaan 9
6711 MN Ede Gld.
- Monumenten Commissie J.J.G. v.d. Pol
Burg. Prinslaan 26
6711 KD Ede Gld.
- Museumadres Museum Oud-Ede
Musuemplein 7
6711 NA Ede Gld.
08380-19554
- geopend: maandag t/m vrijdag van
10-12 uur en 14-17 uur.
- Contributie min. fl5,- p. jaar, te stor-
ten op giro 3534268 van
penn. mr. Vereniging
Oud-Ede te Ede.

OVERNAME VAN ARTIKELEN UIT ZANDLOPERS

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit blad is alleen toege-
staan na toestemming van de redactie.

Redactie van het blad De Zandloper

- E. Hendriksen
Gr. Bentincklaan 22
6712 GT Ede Gld.
tel: 08380-1 12 29
- H.A. Blaauw-de Wit
Beatrixlaan 14
6713 PS Ede Gld.
tel: 08380-1 15 84
- eindred./
opmaak S.J. Ouwendijk
Annadaal 22
6715 JA Ede Gld.
tel: 08380-33089

VERANTWOORDING VOOR TEKSTEN

De redactie van De Zandloper is er-
kentelijk voor bijdragen in de copy.

Verantwoordelijkheid voor de inhoud
van historische- en technische gege-
vens blijft uitdrukkelijk voorbehou-
den aan de inzender van de copy.

De redactie neemt geen verantwoording
voor het eventueel niet vermelden van
de bron, etc. bij ingezonden artikelen.

LIDMAATSCHAPSKAARTEN EN MUSEUMJAARKAARTEN

Lidmaatschapskaarten voor leden en
Museumjaarkarten kunnen tijdens de openings-
uren worden afgehaald aan de balie van het
museum.

Copy voor de volgende ZANDLOPER

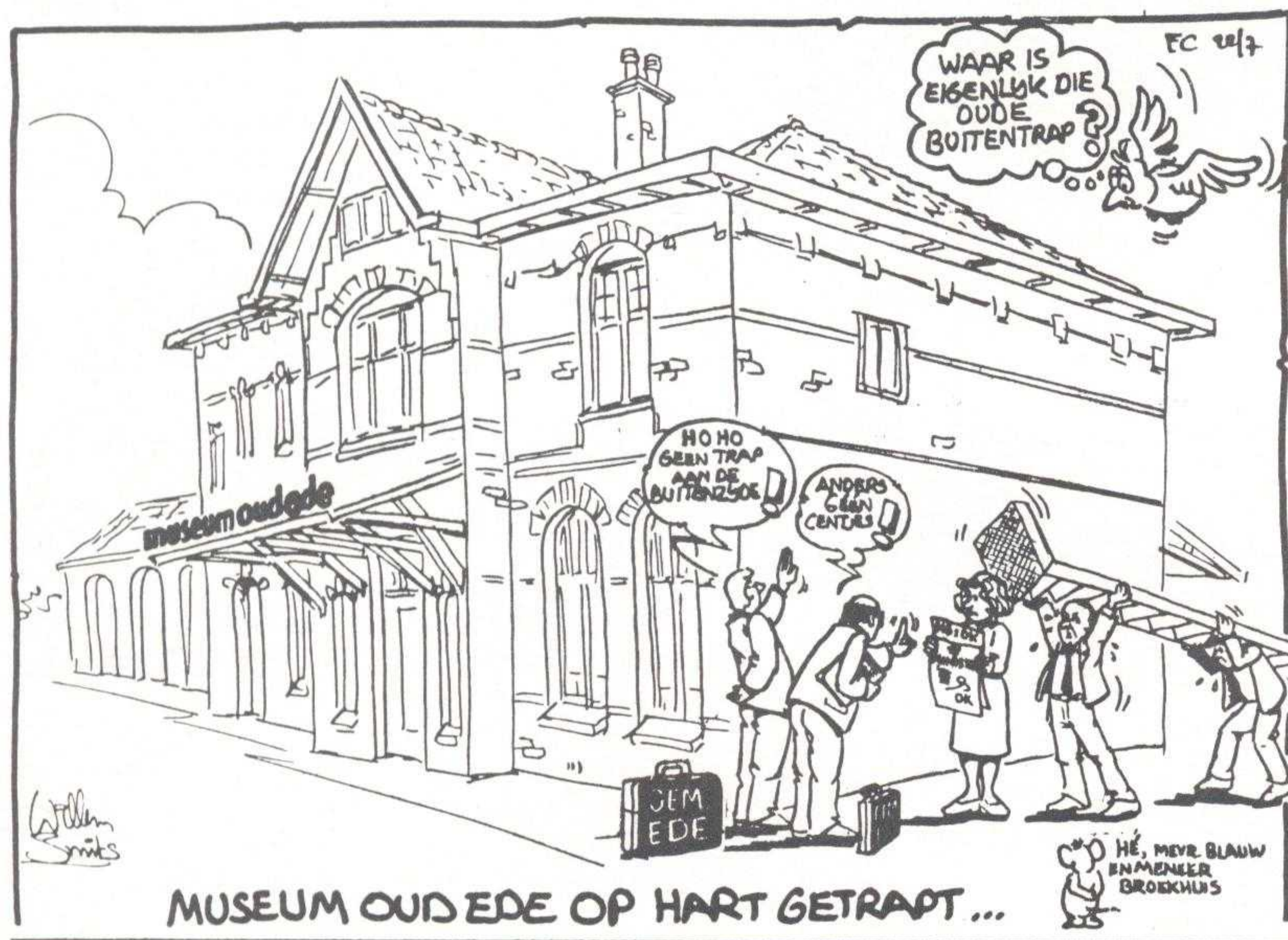
Copy voor het eerstvolgende nummer van dit
blad graag inzenden aan de redactie, p/a
Musuemplein 7 te Ede, en wel vóór.....

15 november 1989

VAN DE BESTUURSTAFEL

Bij het ter perse gaan van dit nummer kunnen we u helaas nog geen goed nieuws melden over de verbouwing van het museum.

De besprekingen omtrent de bouwvergunning zijn nog niet afgerond. Uit de plaatselijke dag- en weekbladen kunt u begrepen hebben dat de plaats van de brandtrap één van de discussiepunten is. Bijgaande cartoon uit de Edese Courant van zaterdag 22 juli jl. geeft een goed beeld van de impasse.

Zeer in het kort komt het verschil van inzicht hierop neer: Bij de verbouwing en modernisering zal de woning van de voormalige stationschef bij het museum getrokken worden. De brandweer voorschriften vereisen de aanwezigheid van een brandtrap. Het stationsgebouw Ede-Centrum is een Rijksmonument en als zodanig is de toestemming voor een verbouwing vereist van de Rijksmonumentencommissie c.q. de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Ook de eigenaar (de Nederlandse Spoorwegen) moet toestemming voor verbouwing verlenen. Beide instanties stemmen in met het bouwplan van de Vereniging Oud Ede waarbij de brandtrap aan de

noordoost zijde (rechterkant) van het gebouw gesitueerd is.

Tot zover geen moeilijkheden.

Het enige wat nu nog verkregen moet worden is de gemeentelijke bouwvergunning. Het gebouw is een Rijksmonument dus de gemeentelijke monumentencommissie wordt door het gemeentebestuur om advies gevraagd. Taak van de monumentencommissie is het beschermen van monumenten en de monumentencommissie is van mening dat het monumentale karakter van het gebouw geschaad wordt als de brandtrap aan de buitenkant van het gebouw geplaatst wordt. De commissie opteert voor een inpandige brandtrap. Dit advies wordt overgebracht aan het gemeentebestuur c.q. wethouder P. Aalbers.

Ziedaar het geschilpunt:

De vereniging Oud Ede laat de museale functie van het gebouw prevaleren en het gemeentebestuur geeft prioriteit aan de monumentale waarde van het gebouw. Desondanks vertrouwen wij erop dat we in de volgende Zandloper u de eerste mededelingen over de verbouwing kunnen geven.

Ondertussen zitten we niet stil.

De museumcommissie en de herinrichtingscommissie draaien op volle toeren. De herinrichtingscommissie is een ad hoc commissie die als taak heeft het maken van een herinrichtingsplan. In deze commissie hebben twee deskundigen van het Gelders Oudheidkundig Contact zitting; mevrouw N. Faber en de heer G. van der Heide. Het "senario" is nu klaar en we hebben twee vormgevers ingeschakeld om sturing en adviezen te geven omtrent de opstelling van de vitrines, de belichting, het kleurgebruik enz.

Bij een vernieuwd museum past een nieuwe naam.

Alle geledingen binnen Oud Ede die de laatste tijd actief bij het museum betrokken zijn hebben de voorkeur uitgesproken voor de naam "Historisch Museum Ede".

Maar in een vereniging hebben de leden het tenslotte voor het zeggen en we nodigen u hierbij uit om uw reactie te geven op de naam "Historisch Museum Ede".

En dan staat het winterseizoen 1989/1990 weer voor de deur. We beginnen met een avond die verzorgd wordt

door de Folkloregroep Felu  . Zie aankondiging elders in dit blad.

Tot slot delen we u mee dat de heer J. Diepeveen overplaatsing heeft gevraagd naar het Kijk- en Luistermuseum in Bennekom. Op dit moment heeft ons nog geen bericht bereikt omtrent de effectuering van      en ander.

VAN DE REDACTIE

Het verzoek van de redactie om copij heeft de heren Diepeveen en Frank naar de pen doen grijpen. Hun bijdragen vindt u in deze Zandloper. De oproep van Jan Diepeveen aan de leden om melding te maken van eerste stenen heeft een reactie opgeleverd van mevrouw Bandringa. Door het vertrek van de heer Diepeveen vindt deze rubriek geen doorgang.

BLOEDDONOR RODE KRUIS

Bij uitzondering geeft de redactie aan de heer Diepeveen gelegenheid reclame te maken voor het geven van bloed.

DRUKWERK

Periodieken, jaarverslagen, tijdschriften,
brochures, folders, briefpapier, rekeningen,
formulieren in bloks, sets, enz.

BINDWERK

Inbinden van boeken en jaargangen
tijdschriften met goud- of kleurfolie-druk op
boekband.

Archief- en bibliotheekdozen.

Restauratie van antieke boeken en bijbels.

Postverzending

Vouwen en insteken van brieven e.d. in
enveloppen.

Adresseren - sorteren - bundelen.

Horaplantsoen 2, 6717 LT Ede, Tel. 08380 - 79122

**Geen project
of kantoor
is ons te groot!
En geen winkel
te klein!**

Wij zijn gespecialiseerd om projecten-
kantoren en winkels snel en vakkundig
van elke gewenste vloerbedekking en/of
gordijnen te voorzien.
Eigen gordijnen-atelier en meubel-
stoffeerderij.

Eigen showroom.

Ook dit project,
museum Oud Ede, is
verzorgd door:

VAN DIJK B.V.

**INTERIEUR
VERZORGING**

ZANDLAAN 16 - 6717 LP EDE
TELEFOON 08380 - 32359

DURF IN MANNENMODE

**ZEKER
MET...**

VAN DE WEERD
Grotestraat 32
Ede **MANSHOP**

Mannen durven steeds méér
in mode. Maar mannen
willen vóór alles: zekerheid.
De zekerheid van topkwali-
teit. De zekerheid van een
topmerk, dus.

Voor een internationaal modeprogramma

Argument voor deze uitzondering is het feit dat we veronderstellen dat weinig mensen bezwaar zullen hebben tegen het geven van bloed. Het woord is aan Jan Diepeveen:

Al jaren ben ik bloeddonor ten behoeve van het Rode Kruis. In de wachtkamer doen soms opmerkelijke verhalen de ronde. Pas hoorde ik waar de uitdrukking "blauw bloed" vandaan kwam. In vroeger tijden waren bruine armen (opgestroopte mouwen!) een kenmerk van de werkende stand. Mensen van adel werkten niet, dus die hadden blanke armen. Op blanke armen lijkt het bloed in de aders blauw, vandaar de uitdrukking "blauw bloed". Als u nadere informatie wilt over het geven van bloed dan kunt u contact opnemen met Stichting Rode Kruis bloedbank Arnhem en omstreken. Tel. 085-642064.

POSTBEZORGING IN VROEGER TIJDEN

Tot 1850 speelt Ede - helaas - geen enkele rol in de postale geschiedenis van Nederland. De onbelangrijkheid van Ede werd onderstreept door het feit dat rond 1830 weliswaar een distributiekantoor werd opgericht, maar het duurde nog tot het midden van de vorige eeuw voordat de post van een poststempel werd voorzien. Aldus: **EDE**

Dit in tegenstelling tot Lunteren dat in de 18e eeuw (1700-1799) al diende als stopplaats en relais. De post op de route Amsterdam via Arnhem naar Duitsland werd daar overgeheveld. Er waren in die tijd vele manieren om post buiten de officiële weg om te vervoeren. Eén van de manieren was de zogenaamde kasteleinspost.

Dat ging als volgt:

Personen die regelmatig langs een bepaalde herberg, pleisterplaats of hotel kwamen lieten daar de voor hen bestemde post afgeven. Tegen een kleine vergoeding bewaarde de kastelein de afgegeven post tot de geadresseerde weer eens langs kwam. Reizende functionarissen en zakenlieden maakten veel gebruik van deze methode. Ook werd deze manier van postbezorging gebruikt door personen die bepaalde correspondentie niet in de huiselijk kring bekend wilden hebben.

Ook in Ede is deze vorm van postverzending bekend.

De heer J. Smith, secretaris in Vheen (Veenendaal) liet zijn post afgeven bij S. van Raay in de Posthoorn te Ede. De afbeelding laat een adressering zien van een brief uit 1771.

*Myn Heer
De Heer J. Smith Secre-
taris d'z. ds. in
afgeven bij S.
van Raay in de
Posthoorn te
Ede om bij Veenendaal gelegentheid van
ver te bestellen*
uit Amsterdam
16 Juli 1771.

Gezien het feit dat na bijna 25 jaar studie dit mijlenig bekende voorbeeld uit Ede is, zou ik graag iedere lezer(es) willen vragen mij te melden indien men hierover iets naders weet of in zijn bezit heeft.

Voor mijn studie ben ik altijd geïnteresseerd in inzage van oude correspondentie van voor 1850.

C. Frank

Boomakkerweg 19

6741 DX Lunteren Tel. 08388 - 3013

LEZING EN KURSUSSEN

De Vereniging Oud Ede start dit winterseizoen met een avond die verzorgd wordt door de Folkloregroep Feluë. Voor de pauze wordt een uiteenzetting gegeven over de klederdrachten in en om Ede omstreeks 1900.

Na de pauze treedt de Folkloregroep op met Nederlandse volksdansen. Daarnaast is er informatie over en demonstratie van oude ambachten, zoals mandenvlechten,

wol spinnen, het breien van kralentasjes, vlasverwerking, kantklossen, mutsen plooien en bijeen houden. We geven u niet de garantie dat alle hier genoemde ambachten te zien zijn (hangt af van de beschikbaarheid van de demonstranten), maar we garanderen u wel **e**en boeiende avond. De avond is vrij toegankelijk voor leden van Oud Ede en wordt gehouden in Ons Huis, Hovystraat 2, Ede (Bij de Taborkerk). Datum: dinsdag 24 oktober a.s. Aanvang 20.00 uur. Ook uw burens die u toch allang lid wilt maken van Oud Ede zijn welkom.

DE KWISPEDOOR

Het is altijd een genoegen bij een rondleiding in het museum, de stijlkamer van Oud Ede te bespreken.

De jeugd is dan meestal erg geïnteresseerd, als je van de diverse voorwerpen vertelt waarvoor ze gebruikt werden. Als je dan bij de hoekkast bent aangekomen waar de borden, schalen maar ook wel de botervloot e.d. instaat, ga je vertellen dat er ook iets instaat dat er eigenlijk niet in hoort te staan, en als je dan vraagt of iemand het ziet staan, zijn er maar weinig die het weten.

Pak je dan de KWISPEDOOR en je vraagt dan of men het nu weet wat het is, dan krijg je allerlei antwoorden zoals: bloemenvaas, melkkan, strooppot enz.

Sommigen zijn zo kien dat ze denken dat het een piespotje is, dit wordt dan meestal heel zacht gezegd, een enkele heeft er bijna rode oortjes van, alhoewel dat tegenwoordig niet zo snel meer voorkomt.

De naam KWISPEDOOR is toch niet zo erg bekend, meest wordt er gesproken van SPUUGPOT of zoals de Edenaar het zo mooi kan zeggen TUF POT.

Dan komt al snel de vraag wie en waar werd deze gebruikt. Als je dat aan kinderen vertelt halen er diverse de neus op. Want wie dat doet is een viespeuk zeggen ze dan. Toch is het heel lang "gewoonte" geweest dat het getoloreerd was om te spuwen.

Het vele spuwen was ook een gevolg van het ROKEN en niet alleen zoals wij meestal denken en aannemen van het "pruimen" van tabak, hoewel dit ook wel gevolgen had om de kwispedoor te vullen.

Door het veelvuldig gebruik van rooktabak d.m.v. de bekende pijp van witbakkende klei (de zgn. stenen pijp) kreeg men de bittere tabakssappen in de mond.

Bij deze pijp was n.l. een open verbinding tussen de smeulende tabak in de pijpekop en de mondholte, zodat de roker tijdens het "trekken" aan de pijp, naast de gewenste rook, meer dan eens de tabakssappen in de mond haalde. Dit kan natuurlijk het rookgenot aanzienlijk bederven, met het gevolg dat de roker zo snel mogelijk de vieze troep uit de mond kwijt moest zien te raken. En dan is de keuze niet moeilijk, slikken of spuwen. Of men nu binnen was of buiten, de keuze was dezelfde, met het gevolg dat na opdroging lelijke bruine vlekken achterbleven. Er kwam ook wel eens iets tegen de muur aan, dan had men "tekenen" aan de wand en deze waren niet of nauwelijks te verwijderen.

Op zich had men vroeger geen bezwaar tegen het spuwen als het maar gebeurde in de daarvoor vervaardigde huishoudelijke voorwerpen.

Het is niet zo dat deze voorwerpen in Nederland zijn uitgevonden. De vreemde naam is afgeleid van het Portugese CUSPIDOR. De Portugezen leerden dit gebruiksvoorwerp kennen in Zuid en Oost Azië en onze Oost Indiëvaarders, die de Portugezen aan het einde van de 16e eeuw uit dit belangrijke handelsgebied verdreven namen niet alleen de bronnen van inkomsten, maar ook vreemde namen en begrippen over. Bij de V.O.C. was de kwispedor in 1641 reeds een erkend handelsproduct. De eerste in ons land zullen wel door de V.O.C. schepen zijn medegebracht en zijn natuurlijk van Chinees of Japans porselein geweest. De belangstelling was dermate groot, dat al spoedig in ons land de productie op gang kwam. De Delftse fabrieken hadden in de loop van de 17e eeuw al vele voorwerpen van porselein in aardewerk gecopieërd, dus dat de kwispedor ook gecopieërd is, is geen uitzondering.

De Plateel bakkerijen werkten op volle toeren, want vele Hollanders wilden wel één of meerdere exemplaren in hun bezit hebben.

Er waren natuurlijk prachtige exemplaren, fraai beschilderde en geglazuurde, koperen en ook wel zilveren. Deze waren voor de "betere" stand.

Tegen het einde van de 18e eeuw is de kwispedoor geheel ingeburgerd, niet alleen in de huizen maar ook in de openbare gebouwen.

Zo zien we op een afbeelding van de trekschuit op de Utrechtse Vecht op een klaptafeltje in de roef duidelijk een kwispedoor staan. De kwispedoor welke eigendom is van Oud Ede (inv.nummer 382) is vervaardigd door de bekende Aardewerkfabriek van Petrus Regout te Maastricht en is gemaakt van Engels aardewerk.

Hiervan zijn er vele gemaakt, toch is het bijzonder leuk dat museum Oud Ede er één in het bezit heeft, met een duidelijke stempel van Petrus Regout Maastricht en aan de hand van een bepaalde codering is te zien dat deze is vervaardigd in 1883.

Het is een eenvoudig exemplaar maar toch een KWISPEDOOR.

Jan Diepeveen
gegevens uit bijdragen
en mededelingen van
het Openlucht Museum.
1974:2

OUD EDE EN DE WAO

Op 10 september 1924 is de Vereniging Oud Ede opgericht; de pensioengerechtigde leeftijd is dus bereikt! We stellen ons voor om bij de heropening van het museum hieraan de nodige aandacht te besteden.

40 JAAR STADSDIENST IN EDE

Het gaat tegenwoordig allemaal steeds gemakkelijker als je van de ene naar de andere plaats moet.

Dat was jaren geleden wel anders. Als je toen na de markt of naar school moest dan deed je dat me de benenwagen, als je geluk had dan kon je de fiets meenemen.

Ik wil niet gaan beweren dat we nu luier geworden zijn dan jaren geleden, wel dat de afstanden groter geworden zijn. Als je nu in één van de nieuwe wijken van Ede woont

en je wilt "even" naar de markt of "even" naar het dorp en je hebt zelf geen auto, dan pak je toch "even" de bus. Maar tot 17 oktober 1949 kende Ede nog geen stadsdienst.

Deze stadsdienst werd door de Nederlandse Buurtspoorweg Maatschappij (N.B.M.) gestart en kwam daarmee tegemoet aan een dringende behoefte in Ede.

Wat in een grote stad, de tram of trolley-bus betekende, betekende al snel de N.B.M. bussen in Ede. Want om van Ede Zuid naar het centrum te lopen ging ook toen al te veel tijd in zitten.

Op maandag 17 oktober 1949 was het dan zover dat de stadsdienst van start kon gaan. De eerste rit (met lijn A zoals deze genoemd werd) had speciale gasten en droeg een feestelijk karakter. De bus was vrolijk versiert met vlaggen, dennengroen en bloemen. Van te voren waren er natuurlijk de nodige toespraken. Maar toch om 2 uur vertrok men vanaf het gemeentehuis aan de Bergstraat. De chef-controleur, de heer G. de Jong die het voertuig langs de route voerde, telde onder de passagiers o.a. de heren Hoolboom en Wiegeraad wethouders van de gemeente Ede, de heer Sievers gemeente-secretaris, de inspecteur gemeente politie de heer Kesteloo, de heer Van de Velde van de V.V.V. Verkeersbureau, terwijl ook de rayonleiders van de N.B.M. aanwezig waren.

Een tweede bus volgde, om de eventuele belangstellenden langs de route "op te pikken" en al spoedig bleek dat dit geen overbodige luxe was.

Bij de halte Schaapsweg-Veenderweg stond een complete buurtdeputatie ter verwelkoming klaar en had men het bord van de halte stadsdienst vrolijk versiert.

Eer de bus het station Ede-Wageningen (eindpunt) had bereikt waren de bussen vol, terwijl er nog velen aan de kant van de weg stonden te wachten of te kijken naar het voorbijgaan van de stadsdienst.

Geld werd er bij deze eerste rit niet gevraagd, integendeel, met gulle hand werden aan de dames bonbons en aan de heren sigaren of sigaretten uitgereikt. De stadsdienst had natuurlijk een vaste route en vaste tijden, de vertrektijden vanaf station Ede-Wageningen elk uur vanaf 07.08 t/m 23.08 en vanaf Hotel Buitenzorg vanaf 07.25 t/m 23.25 uur. De rijtijd was ongeveer een kwartier.

Er werd de volgende route gereden:
station Ede-Wageningen - Parkweg - Kerkweg - Verl.
Maanderweg - Schaapsweg - Molenstraat - Grotestraat -
Amsterdamseweg Hotel Buitenzorg eindpunt. De terug-
reis was dan vanaf Hotel Buitenzorg - Telefoonweg -
Molenstraat - Schaapsweg enz.

Om een hele reis te maken moest men toch wel het
bedrag van 10 cent betalen.

Zoals gebleken, betekende het instellen van de
stadsdienst veel voor de bewoners van de buitenwijken.
In de loop der jaren is de stadsdienst wel aardig
gegroeid.

Was er in 1949 alleen nog maar lijn A, nu 40 jaar later
hebben we van Centraal Nederland (C.N.) de lijnen 82,
83, 84, 85 en 88, van de N.V. Verenigde Autobus Diensten
(V.A.D.) de lijnen 105 en 110. Ook kennen we de buurtbus
in de gemeente Ede en sinds kort ook de service bus en
dan praten we nog niet over al de bussen en busjes voor
de schoolkinderen en de bussen voor het schoolzwemmen.

Jan Diepeveen

HISTORISCH GEOGRAFISCH BEELD VAN DE GEMEENTE EDE. DOOR J.J.P. NIJDAM. DEEL V.

EXCUSES

Aflevering vier van de serie "Historisch geografisch beeld
van de gemeente Ede" is helaas in het ongereede geraakt.
Onze excuses hiervoor.

*BRAND EN BRANDBESTRIJDING TOT HET EIND VAN DE ZEVENTIENDE EEUW.

Op welke manier men in de buurten de lokale proble-
men afhandelde komt naar voren in een hier te geven
beeld over de brand- en brandbestrijding in Ede tot
het eind van de 17e eeuw.

Niet eerder dan in het jaar 1554 werd een keizerlijke

verordening van kracht, die iets met brandbestrijding te maken had. Keizer Karel V stelde in dat jaar het in brand steken van veengebieden strafbaar. Het plakkaat gelastte, dat uit riet opgetrokken hutten, die men in deze veengebieden aantrof, moesten worden afgebroken. Ede lag in het overgangsgebied tussen het hoog gelegen Veluwemassief en de laag gelegen Gelderse Vallei. De Vallei had vooral aan haar westelijke zijde veengebieden. De plaatsnamen Veenendaal en Ederveen herinneren hieraan.

De Veluwe was erg brandgevaarlijk door de eindeloze heidevlakten, waarmee ze was bedekt. De veengebieden konden, wanneer ze in brand raakten, na geblust te zijn, nog weken zo niet maanden onder het oppervlak blijven doorsmeulen. In dit gebied kon hierdoor op de meest onverwachte momenten en plaatsen de brandbare bodem weer vlam vatten.

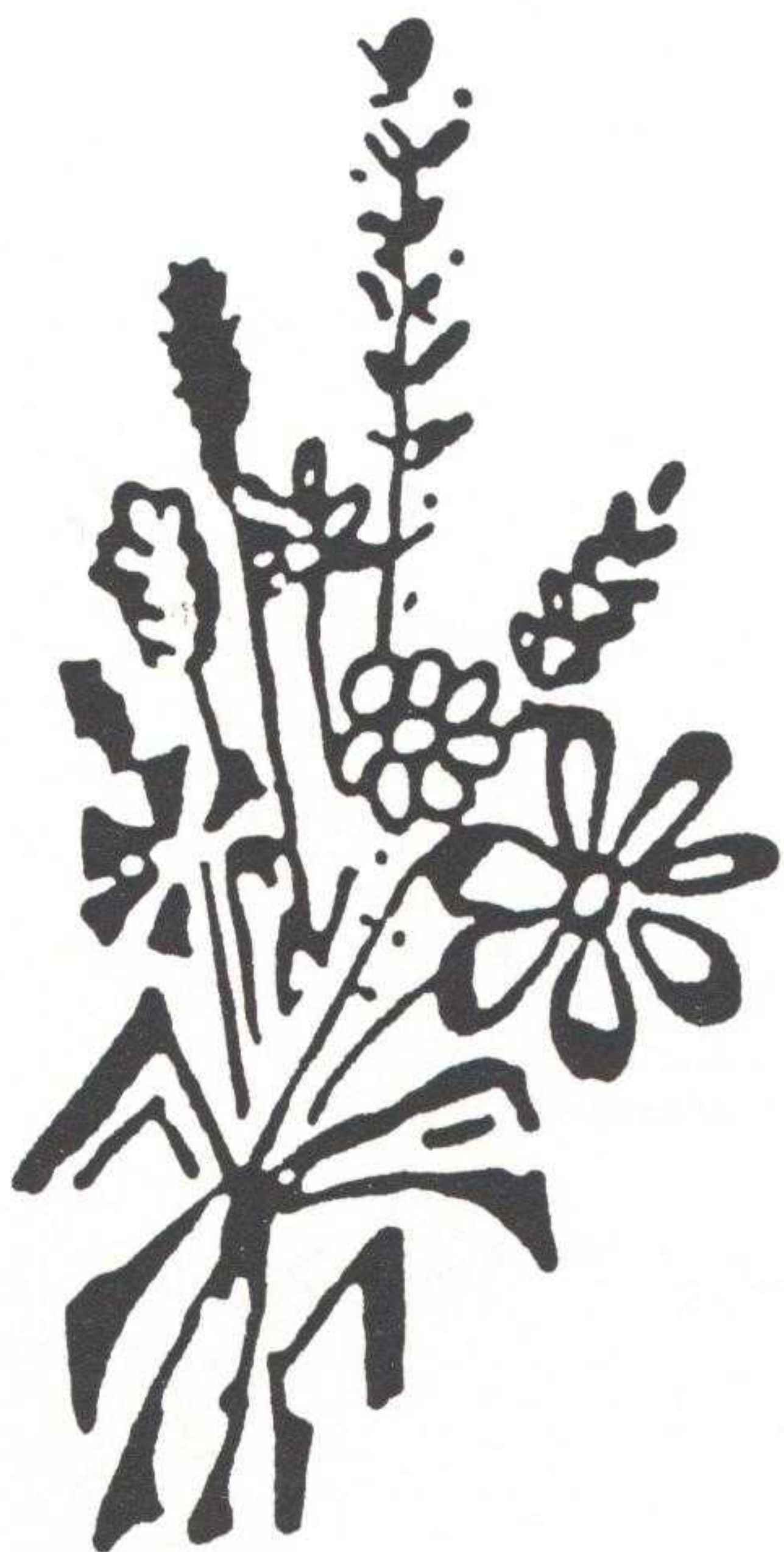
De eerste Edese brandweer ontstond niet eerder dan in het jaar 1684. In dat jaar ging tijdens een droge en hete zomer een groot deel van het dorp in vlammen op.

In de eeuwen die aan de oprichting van die Edese brandweer vooraf gingen, zijn enkele maatregelen tot brandbestrijding bekend, waaronder de eerder genoemde uit het jaar 1554. Over het algemeen was het platteland echter overgeleverd aan het recht van de sterkste. Dat hield in dat het dorp Ede in de Middeleeuwen op verschillende manieren door vuur werd bedreigd of zelfs in vlammen opging.

De vroegste in het Ambt Ede genomen maatregelen met betrekking tot brand, brandgevaar, brandstichting en brandbestrijding gaan terug tot het jaar 1334. In dat jaar bleken regels te bestaan, die ten doel hadden de veenbranden in de turfwinningengebieden ten westen van Ede tegen te gaan.

In andere archiefstukken uit het jaar 1340 wordt gesproken over het recht dat bos- en brandmeesters in dit gebied hadden mensen te dwingen tot betaling van een hoge boete, wanneer ze werden betrapt op het in brand steken van heidevelden.

De veenbranden die plaats vonden en het in brand steken van heidevelden hadden beide een verklaring:

Wekelijks hebben wij
voor onze klanten
Een keur aan bloemen
en planten
En voor struiken
en bomen
Kunt u ook gerust
bij ons komen

Kwekerij A. van der Meijden

Schaapsweg 80 - Ede - Telefoon (08380) 15615

hartveroverend

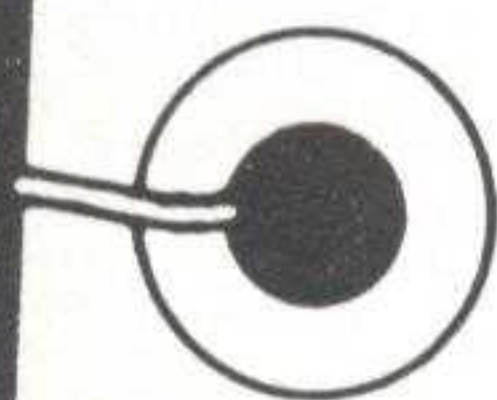
Uw hele nieuwe garderobe samenstellen in één zaak. Omdat alles er is en... alles perfekt is!

VAN DE WEERD
LADY
grotestraat - ede

 gordijnstoffen?
ploegstoffen
natuurlijk!

ze zijn verkrijgbaar bij

Eigen showroom.

VAN DIJK B.V.

INTERIEUR
VERZORGING

ZANDLAAN 16 - 6717 LP EDE -
TELEFOON 08380 - 32359

In de veengebieden waren niet alleen de strohutten, waarin men huisde bijzonder gevaarlijk, dat gold in dezelfde mate voor de turf die gewonnen werd. Om te drogen stond de turf in lange rijen opgestapeld.

Wanneer dergelijke rijen opgestapelde turf vlam vatten, vormde het vuur na verloop niet alleen ter plekke een gevaar, maar dat gold bij langere duur van de brand even sterk voor omringende gebieden.

De heide werd vaak opzettelijk in brand gestoken. De schepers van de schaapskudden, waarvan in het begin van deze eeuw nog tientallen op de heide te vinden waren, hadden veel eerder de jonge heide voor de kudde nodig, dan houtiger oudere heide. De snelste en gemakkelijkste manier om aan jonge heide te komen, was het in brand steken van oude heide.

Bewuste brandstichting op een andere wijze heeft in de Middeleeuwen en in later tijd ook op andere manieren plaats gevonden. In het jaar 1420 trok de toen al 78-jarige bisschop van Utrecht Frederik van Blankenheim op tegen de Hertog van Gelre Reinout IV. Het leger van de bisschop trok dwars door het zuidwestelijk deel van de Veluwe en de manschappen passeerden op die manier ook het dorp Ede. Tijdens deze veldtocht vernielde het krijgshaftige volk alles, dat het op haar pad tegenkwam en stak het daarna in brand. Dat de manschappen van de Kerkvorst zich zelfs aan de kerk te buiten gingen komt wel merkwaardig over, dit omdat de Edese kerk onder de Bisdóm Utrecht ressorteerde. Verwonderendswaard is het, dat in 1467 de Hertog van Kleef met zijn manschappen langs Ede in de richting van Wageningen trok en daarbij het kerkgebouw niet aanviel.

De Kleefse hertog was in oorlog met zijn Gelderse collega-hertog en maakte in zijn notities gewag van de moed van de Edese bevolking. Hoewel ze veel geringer in aantal waren en nauwelijks de beschikking hadden over wapentuig, verzetten de inwoners zich hevig tegen zijn manschappen. De Edese bevolking trok zich tenslotte terug op het kerkhof, dat als vrijplaats diende.

De Edenaren en het kerkgebouw ontsprongen hiermee de vernielzucht van het Kleefse leger. Dat kon van

het dorp niet gezegd worden:

Net als een kleine 50 jaar daarvoor lag het opnieuw in as.

Naast opzettelijke brandstichting kon ook blikseminslag zo vernietigend zijn, dat herstel van de kerk jaren vergde. Blikseminslag kwam voor op de toren van de Edese Oude Kerk in het jaar 1634. Binnen zeer korte tijd stond niet alleen de toren in lichter laaie, ook het kerkgebouw vatte vlam. Na verloop van tijd kwam het hele schip naar beneden. De kerk werd na herbouw niet eerder dan in 1657 opnieuw in gebruik genomen. De gevolgen van dergelijke gebeurtenissen rustten op de schouders van de lokale bevolking. De restauratie van het gebouw kostte bijzonder veel inspanning voor de kleine gemeenschap, die Ede in de 17e eeuw nog was.

DE KOMST VAN DE TREIN

De eerste sprong vooruit van de Gemeente Ede is te danken aan een beslissing van het Nederlandse Ministerie van Oorlog in het jaar 1840.

Het station Ede/Wageningen is sinds 1845 in gebruik. De aansluiting op het Nederlandse spoorwegnet mag Edes eerste sprong vooruit in de afgelopen 150 jaar genoemd worden. Waaraan het te danken is, dat Ede aan een spoorlijn kwam te liggen, heeft enerzijds te maken met de kneuterigheid van de Nederlandse regering in die dagen en is anderzijds terug te voeren op de handelsgeest van de toenmalige Koning Willem I. De stad Antwerpen legde zich in het begin van de vorige eeuw toe op de Rijnhandel. Toen in 1830 de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden, het huidige België, van het toen veel grotere Nederland zich aankondigde, zocht men in het zuiden andere verbindingswegen met het achterland. Het oog viel op een nieuw vervoermiddel: de IJzeren Spoorweg. In 1831 kwam in België een wet tot stand, die de aanleg van een volledig spoorwegnet beoogde: In 1835 reed de eerste trein.

In de noordelijke Nederlanden voorzag men de concurrentie vanuit het zuiden. In hetzelfde 1831 werd

daarom het plan geboren een spoorwegverbinding aan te leggen van Amsterdam naar Keulen, in concurrentie met de door Antwerpen voorgenomen verbinding met dezelfde stad. Hoewel plannen snel geboren kunnen worden, vraagt de uitwerking ervan meer tijd. Men onderkende het vanuit het zuiden dreigende gevaar, maar naast de aanleg van een spoorlijn bestonden meningen, die verbetering van de verbindingen over het water voorstonden. Nederland verloor zichzelf in de onderlinge discussies en Amsterdam miste letterlijk de boot en daarmee de aansluiting op het achterland. Wel werd in 1832 octrooi aangevraagd tot de aanleg van een spoorweg van Amsterdam via Amersfoort naar het direct over de Duits/Nederlandse grens liggende Isselburg. In afwachting van de oprichting van deze "IJzeren Spoorwegmaatschappij" werd een lening uitgeschreven, die volkomen mislukte. De oprichting van deze spoorwegmaatschappij vond niet plaats. Deze ontworpen spoorlijn zou mogelijkerwijs door Edes gebied gelopen hebben want vanuit Amersfoort had men een tweetal routes uitgedacht:

1e: of dwars over de Veluwe naar Dieren en verder via Doetinchem naar Duitsland;

2e: of door de Vallei langs Ede naar Arnhem en verder via Westervoort naar de Duitse grens.

De Amsterdamse handel liep in 1834/1835 sterk terug. Dit in tegenstelling tot die in Rotterdam en Antwerpen. Amsterdam verloor haar contact met het achterland, haar verbindingen over het water waren niet meer concurrerend.

Amsterdam stond voor een dilemma: verbetering van de waterwegen kostte te veel tijd en was technisch op dat moment een nog te gecompliceerde zaak.

Koning Willem I riep begin 1836 een commissie in het leven, die een studie moest maken van de voordelen, die de aanleg van een spoorweg naar het achterland zou opleveren. Twee maanden na het in leven roepen van deze commissie werd een rapport uitgebracht, dat zich achter de aanleg van een spoorverbinding stelde. Vijf dagen later werd al een wet afgekondigd, die de

regering de mogelijkheid gaf geld te reserveren voor de aanleg van een spoorlijn van Amsterdam via Utrecht en Arnhem naar het Duitse achterland.

Een wetsontwerp tot aanleg van deze spoorweg die in 1838 in de kamer ter stemming kwam, werd echter met een verpletterende meerderheid verworpen: De stemverhouding was 46 tegen en 2 voor. Een spoorverbinding leek volkomen van de baan, tot minder dan drie weken na de afwijzing ervan door de kamer een Koninklijk Besluit kwam. Dit besluit hield in dat een railverbinding vanuit Amsterdam langs de Rijn bevorderlijk was. De koning garandeerde een tegemoetkoming in de aanlegkosten van negen miljoen gulden. Dit koninklijk ingrijpen was succesvol. Nog in dezelfde maand begon het onderzoek naar de te volgen route. Volgens de eerste gedachte liep de lijn van Amsterdam naar Utrecht en verder via Maarsbergen, Rhenen en Wageningen naar Arnhem. In 1840 bleek het Ministerie van Oorlog bezwaar te maken tegen de route van de spoorweg door de Gelderse Vallei. In haar ogen kwam de lijn te dicht langs de fortificaties van de Grebbelinie te liggen. De aan te leggen lijn zou een mogelijke vijand te snel de gelegenheid geven deze verdedigingslinie bij een aanval te benaderen. Het bezwaar van het Ministerie werd geaccepteerd.

Het opmerkelijke in deze zaak is, dat honderd jaar later een van de belangrijkste plaatsen van gevechtshandeling na de inval van de Duitsers in 1940, dit gebied was.

In 1840 werd een besluit genomen de aan te leggen spoorlijn vanaf de Klomp, het westelijke puntje van de gemeente Ede, in de richting Arnhem in oostelijke richting door te trekken langs de dorpen Ede en Wolfheze.

(Wordt vervolgd)

GLASSCHADE HERSTELLEN

JANSEN v/h de NOOY bellen

Telefoon: 16308

tevens verkoop en plaatsing van alle soorten glas.

SPIEGELS en GESLEPEN GLASPLATEN

ISOLATIEGLAS van THERMOPANE - POLYGLAS

of aluminium voorzetramen.

GLASHERSTEL JANSEN v/h de NOOY

Bettekamp 13 EDE - Telefoon: 16308

SCHILDERSBEDRIJF de NOOY

**voor alle onderhoudswerken, zowel binnen- als
buitenwerk, sauswerk, sierpleister, sigmulto, behangwerk
en andere schilderswerkzaamheden.**

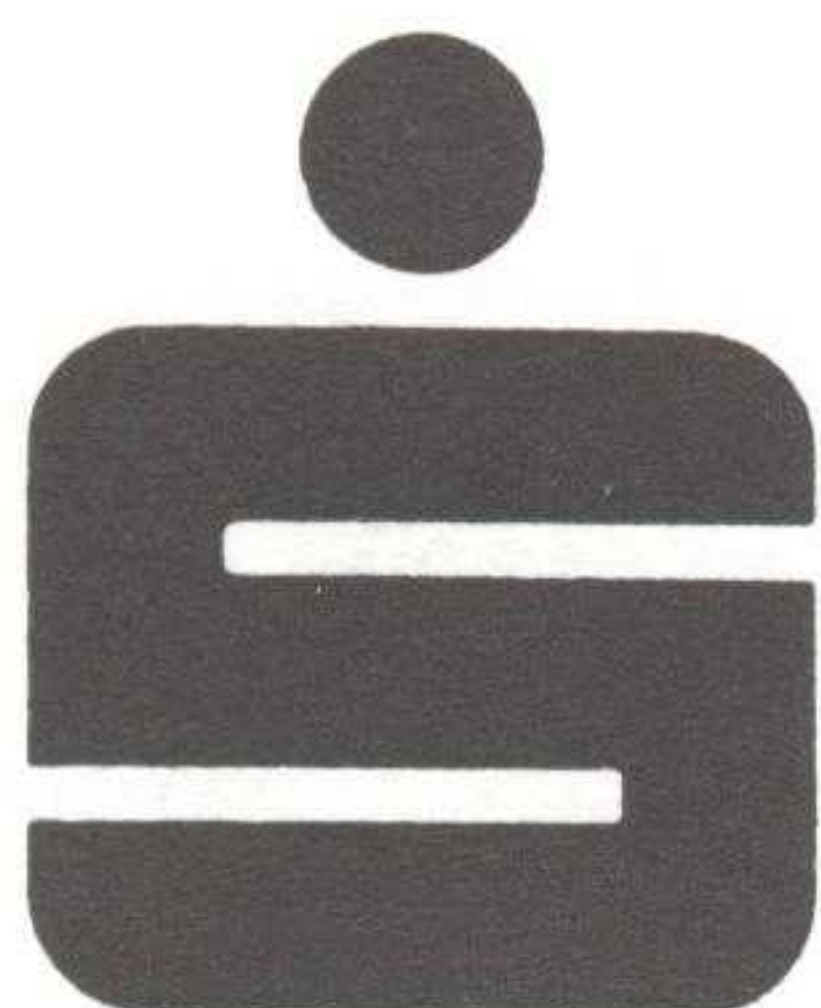
voor informatie naar:

JANSEN

Bettekamp 13 EDE

Telefoon: 16308

vroeger kreeg ik er mijn
spaarzegeltjes
nu regel ik al mijn
geldzaken en verzekeringen
bij de bank met de

**omdat de oudste bank in ede
allang de oude niet meer is!**

**maar nog net zo vertrouwd,
gelukkig!**

**gelders - utrechtse
spaarbank**

ede, bennekom, lunteren, wekerom en otterlo